

משבצות האפוד ומשבצות החושן

תמצית: משבצות הזהב שעל כתפות האפוד של כהן גדול, נזכרו בתורה בשני הקשרים שונים: א' אבני האפוד, שנאמר עליהם "מוסבות משבצות זהב תעשה אותם", ב' שרשרות החושן, שנאמר עליהן "ונתתה את שרשרות העבותות על המשבצות". מאמר זה עוסק בשאלה האם אמנם מדובר באותו זוג משבצות עצמו שמשמש לשתי המטרות גם יחד, או שמא הם שני זוגות נפרדים של משבצות שכל זוג מהם משמש למטרה שונה. במסגרת זו יתבררו שיטות הראשונים בנושא, ומתוך כך גם יתבהרו כמה מקראות בס"ד.

(א) נאמר בפרשת תצוה (כה, כה) "ונתתה [רש"י: המשבצות] על כתפות האפוד אל מול פניו". ויש להעיר למה בפרשת האפוד (לעיל שם, יב) נאמר על המשבצות [עם האבנים המוסכות בהן] שיהיו "על כתפות האפוד" סתם, ולא נאמר שם "אל מול פניו", ואילו כאן בפרשת החושן נאמר על המשבצות "על כתפות האפוד אל מול פניו"¹.

(ב) והנראה בזה, דהנה יש לעיין כמה משבצות היו על כתפות האפוד, האם היו ארבע משבצות (ר"ל שתיים על כל כתף), ומהן שתיים לאבני האפוד ושתיים אחרות לשרשרות החושן, או שלא היו אלא שתי משבצות, כלומר שאותן המשבצות שמשו הן לאבנים והן לשרשרות.

(ג) ונראה שנחלקו בזה הראשונים, דהנה כתב רבנו יוסף בכור שור (שם, יד) וז"ל: וכן נראה שהשרשרות באות מהמשבצות שאבני השוהם שם, אל הטבעות החושן, ונתלה החושן אל האפוד באותן השרשרות. עכ"ל. ומבואר שלדעתו לא היו אלא שתי משבצות, שמשו הן לאבנים והן לשרשרות.

וכן משמע באבן עזרא (הקצר) לעיל (כה, ז) עה"כ (שם, ג) "וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת", וז"ל: ובראשית הנדבה הזכיר הנכבד והוא הזהב, וכו', והזהב לעשות כפורת עם שני כרובים, וכו', וזר מזבח הקטרת ושתי טבעותיו, ושתי משבצות ושתי שרשרות ושתי

¹ וכן הוא בפרשת פקודי בענין העשיה, שבפרשת האפוד נאמר על המשבצות [עם האבנים המוסכות בהן] שיהיו "על כתפות האפוד" (לט, ז) סתם, ולא נאמר שם "אל מול פניו", ואילו בפרשת החושן נאמר על המשבצות "על כתפות האפוד אל מול פניו". (שם, יח).

טבעות לאפוד, ושרשרות² וארבע טבעות זהב לחשן, וציץ נזר הקודש, וכו', עכ"ל. הרי שבין הכל לא מנה אלא שתי משבצות ולא ארבע.

וכן היא דעת רבנו מיימון אבי הרמב"ם, הובאו דבריו בפירושו רבי אברהם בן הרמב"ם עה"ת (כח, יג), וז"ל: "ועשית משבצות" וגו' - אמר אבי אבא ז"ל שמשבצות אלה הן אותן שהזכיר לפני זה במאמר "מוסבות משבצות" וגו', עכ"ל, ומה שחזר הכתוב לצוות "ועשית משבצות זהב", אחר שכבר ציוה לעיל בסמוך "מוסבות משבצות זהב תעשה אותם", [אשר מזה העלה רש"י שמשבצות אחרות הן, וכמשנ"ת לקמן], כבר עמד בזה ר"א בן הרמב"ם שם בשם רבנו מיימון, וז"ל: וחזר עליהן כאן (כדי לומר) שיכניסו בהן את השרשרות ויחברו אותן בהן. עכ"ל.³

(ולפי שיטה זו יש להעיר מפני מה אמרה תורה שאותן המשבצות ישמשו לשני ענינים, כלומר לאבני האפוד ולשרשרות החושן, שלכאורה הוא נראה תמוה מה ענינם זה אצל זה, ואשר י"ל בזה שבאמת אין אלו שני ענינים שונים שבמקרה נזדמנו לפונדק אחד, שהרי הן אבני האפוד [הקבועות במשבצות] והן אבני החושן [התלוי בשרשרות על המשבצות] היו עליהם שמות בני ישראל, כמפורש בפרשה, ורק שבאבני האפוד היו השמות כלולים בשני אבנים, ובאבני החושן המשתלשלות מהן, נתפרט כל אחד באבן מיוחדת לעצמו).

(ד) אבל לדעת רש"י נראה שהיו ארבע משבצות על כתפות האפוד, שתיים לאבני האפוד ושתיים לשרשרות החושן.

² ומה שהזכיר הראב"ע "שרשרות" - פעמיים, פעם במעשה האפוד ופעם במעשה החושן, מבואר מזה שסבר כדעת הרמב"ם בהל' כלי המקדש (פ"ט הל' ח - י), שמשמע מדבריו שלכל אחד מן הבגדים הללו היו שרשרות לעצמן, וז"ל: ונותן בשתי הטבעות של מעלה שהחושן נתלה בהן שתי עבותות הזהב והם הנקראים שרשרות, וכו', האפוד רוחבו וכו', ותופר עליו שתי כתיפות כדי שיהיו על כתפות הכהן וכו', ועושה בכל כתף שתי טבעות וכו', ונותן שתי עבותות זהב בשתי טבעות שלמעלה והם הנקראים שרשרות, ואחר כך מכניס קצות העבותות של חושן בטבעות של מעלה בכתפות האפוד וכו', ומורידין את השרשרות שבטבעות כתפות האפוד עד טבעות החושן העליונות, וכו'. עכ"ל. [ומה שנקט הרמב"ם "טבעות" לענין כתפות האפוד, פירש רבנו אברהם בן הרמב"ם עה"ת (שם, יג) וז"ל: והנראה ממה שפירש אבא מרי ז"ל, שבראש כתפות האפוד שתי טבעות שהשרשרות תלויות בהן, ובכן תהיה (מלת) "משבצות" - כעין "טבעות". עכ"ל.]

הרי שהיו שרשרות לחושן שהיו מעלים את קצותן אל כתפות האפוד, ועוד היו שרשרות לאפוד שהיו מורידים את קצותן אל טבעות החושן. ובין הכל ארבע שרשרות.

וכמו שפירש רבנו אברהם בן הרמב"ם (שם, כז) וז"ל: וכבר צייר אבא מרי ז"ל בחיבורו (ו) את האפוד וכל מה שתלוי בו וכו', והשרשרות היוצאות מן שתי המשבצות שהן שתי הטבעות אשר בראשי כתפות האפוד, מחוברות בשתי הטבעות אשר בראשי החושן, ושתי העבותות שהן שתי השרשרות היוצאות מן שתי הטבעות שהן בראשי החושן, גם כן מחוברות בשתי המשבצות שהן שתי הטבעות אשר בראשי כתפות האפוד, כדי שיוכלו לחבר ראשי החושן אל ראשי כתפות האפוד על ידי ארבע שלשלאות, בין כל שתי טבעות שתי שלשלאות מורכבות זו על זו. עכ"ל.

וע' מלבי"ם (שם, יד) שביאר מקור שיטת הרמב"ם בזה, דלא ניחא ליה להרמב"ם במש"כ רש"י (שם, יד) וז"ל: "ונתתה את שרשרות" - וכו', ולא זה הוא מקום צוואת עשייתן של שרשרות ולא צוואת קביעותן, ואין "תעשה" האמור כאן לשון צווי, ואין "ונתתה" האמור כאן ל' צווי, אלא ל' עתיד, כי בפרשת החשן חוזר ומצוה על עשייתן ועל קביעותן, ולא נכתב כאן אלא להודיעך מקצת צורך המשבצות שצוה לעשות עם האפוד, וכתב לך זאת לומר לך, המשבצות הללו יוזקקו לך לכשתעשה שרשרות מגבלות על החשן, תתנם על המשבצות הללו. עכ"ל. וכן לקמן (שם, כב) וז"ל: "שרשת" - והן שתי שרשרות האמורות למעלה בענין המשבצות. עכ"ל.

³ משא"כ להרמב"ם אין אותן שרשרות, אלא תחלה הזכיר הכתוב שרשרות האפוד, ואח"כ שרשרות החושן. ועיין. ועי"ש עוד בהמשך דבריו מה שפירש בדעת הרמב"ם התמוהה בהל' כלי המקדש (פ"ט הל' ט).

דהנה נאמר לעיל בפרשת האפוד (שם, ו - יב) "ועשו את האפוד וגו', ולקחת את שתי אבני שוהם וגו', מעשה חרש אבן וכו' תפתח את שתי האבנים וכו' מוסבות משבצות זהב תעשה אותם, ושמט את שתי האבנים על כתפות האפוד" וגו'.

ואח"כ בין פרשת האפוד לפרשת החושן (שם, יג - יד) נאמר "ועשית משבצות זהב, ושתי שרשרות זהב טהור וכו' ונתתה את שרשרות העבותות על המשבצות".

ואח"כ בפרשת החושן (שם, טו - כה) נאמר "ועשית חשן משפט וגו', ונתתה את שתי עבותות הזהב על שתי הטבעות אל קצות החושן, ואת שתי קצות שתי העבותות תתן על שתי המשבצות ונתתה על כתפות האפוד אל מול פניו".

וכתב רש"י (שם, כה) וז"ל: ואת שתי קצות - של שתי העבותות, וכו', תתן על שתי המשבצות - הן הן הכתובות למעלה (שם, יד) בין פרשת החושן לפרשת האפוד, ולא פירש את צורכן ואת מקומן, עכשיו מפרש לך שיתקע בהן ראשי העבותות התחובות בטבעות החשן לימין ולשמאל אצל הצואר שני ראשי שרשרות הימנית תוקע במשבצות של ימין וכן בשל שמאל שני ראשי שרשרות השמאל. עכ"ל.

ומשמע ברש"י שהמשבצות האמורות בפרשת החושן (וגם בין פרשת החושן לפרשת האפוד) לצורך שרשרות החושן, אינן אותן המשבצות האמורות בפרשת האפוד לצורך אבני השוהם, אלא משבצות אחרות הן.

שם לא כן, היה לו לרש"י להוסיף ולומר ששתי המשבצות הכתובות בפרשת החושן, הן הן הכתובות למעלה בפרשת האפוד, כלומר אף קודם אותן הכתובות בין פרשת החושן לפרשת האפוד, ועוד, שאל"כ למה כתב רש"י: ולא פירש את צורכן ואת מקומן, עכ"ל, והרי שפיר פירש הכתוב בפרשת האפוד את צורכן - עבור האבנים, ואת מקומן - על כתפות האפוד, אלא על כרחך שאותן משבצות הנזכרות בפרשת האפוד - משבצות אחרות הן לדעת רש"י.

ונראה שרש"י העלה כן ממשמעות הפרשה, דאל"כ צ"ע למה צריך הכתוב לחזור ולצוות (שם, יג) "ועשית משבצות זהב", והרי כבר ציוה לעיל בסמוך (שם, יא) "מוסבות משבצות זהב תעשה אותם".

אשר מזה למד רש"י שהיו משבצות מיוחדות לאבנים ומשבצות מיוחדות לשרשרות.⁴

ה) ונראה שרש"י לשיטתו בזה, דהנה רש"י לעיל (שם, ד) כתב וז"ל: והמשבצות הם כמין גומות העשויות בתכשיטי זהב למושב קביעת אבנים טובות ומרגליות, כמו שנאמר באבני האפוד "מוסבות משבצות זהב", ובלע"ז קוראין אותו קשטונ"ש (קאסטען). עכ"ל. (וכ"ה ברש"י לעיל כה, ז ולקמן כח, כ עי"ש).

⁴ וכן משמע בפרשת פקודי בענין העשיה, שבפרשת האפוד שם (לס, ו - ז) נאמר "ויעשו את אבני השוהם מוסבות משבצות זהב וגו', וישם אותם על כתפות האפוד" וגו'.
ואח"כ נאמר בפרשת החושן (שם, טז - יח) "ויעשו שתי משבצות זהב וגו', ואת שתי קצות שתי העבותות נתנו על שתי המשבצות ויתנם על כתפות האפוד אל מול פניו".

והקשה עליו הרמב"ן לעיל (כה, ז) וז"ל: ואיננו נכון בעיני כלל, וכו', כי ענין מושב האבנים שאמר הרב שהוא עשוי כמיין גומא, איננו כן, אבל הוא כדברי אונקלוס שתרגם מרמצן, והוא שעשו מלמטה מושב כמדת האבן ומוציאין ממנו מזלג שלוש השיניים שיאחזו את האבן, מלשון חכמים ומפקי ליה ברמצא דפרזלא (נדה סב, א), כגון דבזעא ברמצא דפרזלא (שבת קג, א). וכן יעשו גם היום בכל אבן יקרה בטבעות כדי שתתראה מכל צד ולא יטמן יפיה והדרה בתוך הגומא, תדע לך שהוא כן, שהרי שתי שרשרות זהב התחובות בשתי הטבעות שבחשן, תקועים במשבצות שבכתפות האפוד (כח, כה), ואם המשבצות בתים הם למושב אבנים, היאך יתקעו בהן שרשרות, ומה ישמשו שם גומות שבהן. אבל הן מזלגות כמו שאמרנו, ונקבי השרשרות נכנסים בהן. וממנו לפי דעתי כי אחזני השבץ (ש"ב א, ט), אנשים בידם הרמחים ובראשם מזלגות לתפוש הבורחים, כמו שאמר (שם, ו) והנה הרכב ובעלי הפרשים הדביקוהו. ופירוש "מוסבות משבצות" (כח, יא), שיעשה רמצי זהב סביב. ועל דעת אונקלוס שאמר משקען (שם), היו האבנים משוקעות בתוך הבתים, והיו יוצאין מהם רמציין מקיפין אותן ואוחזין בהן מלמעלה. עכ"ל.

ומשמע בלשונו שהקשה על רש"י ב' קושיות מענין השרשרות, א' אם המשבצות בתים הם למושב אבנים, היאך יתקעו בהן שרשרות, ב' מה ישמשו שם גומות שבהן.

ונראה שב' הקושיות יסודן בכך שהמשבצות [לרש"י שהם בתי זהב שעשו בהן גומות] מצד עצם צורתן אינן ראויות אלא לקבוע בהן אבנים ולא לתקוע בהן שרשרות, שהרי גומא אינה נקב המפולש מעבר לעבר, ורק שהקשה עליו הרמב"ן משתי פנים, א' היאך יתקעו בהן שרשרות, מאחר שאינן ראויות לכך, ב' מה ישמשו שם גומות שבהן, כלומר שאף לו יצוייר שיחוברו השרשרות באופן אחר אל המשבצות, (בלא שיתקעום לתוך הגומות שבהן), מ"מ לאיזה צורך נעשו הגומות שבמשבצות, שהרי לא יתכן שנעשו לבטלה.

[והקושיא השנית קשה דוקא לרש"י לשיטתו שהיו משבצות אחרות לצורך השרשרות, כמו שהוכחנו לעיל בדעת רש"י, משא"כ אם משבצות השרשרות הן הן משבצות האבנים, א"כ אף שעדיין קשה היאך יתקעו בהן שרשרות, מ"מ סו"ס הגומות אינן לבטלה, שהרי הן משמשות לאבנים. ומבואר שהרמב"ן נקט בדעת רש"י כמשנ"ת. (וע' רא"ם מה שתירץ בזה על קושית הרמב"ן)].

ומכל זה הוכיח הרמב"ן כשיטתו שהמשבצות הן מזלגות שיאחזו את האבן, ובזה נתיישבו ב' הקושיות, כי הן האבנים אחוזות במזלגות, והן נקבי השרשרות נכנסים במזלגות, כלומר שראשי השרשרות נתפסין בשיני המזלגות, ולא היו שם גומות כלל.

[ויתכן שגם הרמב"ן מודה לרש"י שהיו ארבע משבצות, (ודלא כהראשונים הנ"ל), שמהן שתי משבצות שמשו מזלגותיהן לאחיזת האבנים, ושתי משבצות אחרות שמשו מזלגותיהן לתפישת השרשרות. ואף שלדעת הרמב"ן בפירוש ענין משבצות, הרי שפיר שייך שבמציאות שישמשו אותן משבצות בין לאבנים ובין לשרשרות, כלומר שראשי השרשרות יהיו נתפסין בשיני

המזלגות המקיפות את האבנים, י"ל שמ"מ היה רצון התורה שכל אחד מהם יהיו לו משבצות מיוחדות לעצמו, הואיל וסו"ס שני דברים נפרדים הם].

והנה המהר"ל בגור אריה שם כתב ביישוב שיטת רש"י וז"ל: ומה שהקשה (הרמב"ן) אם "משבצות" כמו גומא היאך יתקע בהן השרשרות, זה לא קשיא, כמו שיכול לקבוע האבן בגומא, יכול הוא לקבוע ראשי השרשרות בגומא, שיהא תקוע שם. עכ"ל. (וכן משמע ברשב"ם כח, יג, יעו"ש).

ובזה נתיישבו ב' קושיות הרמב"ן, כי שפיר שייך לקבוע ראשי השרשרות בגומות, באופן שיהיו תקועים שם בחוזק, ולא יפלו, וא"כ שוב גם אין הגומות עשויות לבטלה.

ולפ"ו נמצא שמה שסבר רש"י שהיו ארבע משבצות על כתפות האפוד, הוא לשיטתו בענין צורת המשבצות, כי מאחר שסבר שהמשבצות הם כמין גומות, וגומות הללו משמשות הן לקביעת האבנים בתוכם והן לקביעת ראשי השרשרות בתוכם, וכמו שביאר המהר"ל ביישוב קושיות הרמב"ן על רש"י, א"כ על כרחך שהיו משבצות מיוחדות לאבנים ומשבצות מיוחדות לשרשרות, שהרי אילו שמשו אותן משבצות הן לאבנים והן לשרשרות, א"כ היאך יתקעו בהן שרשרות, והרי הן כבר ממולאות באבנים.

ו) והנה לפי מה שנתבאר בדעת רש"י (והרמב"ן) שהמשבצות שזכרו בפרשת האפוד אינן אותן משבצות שזכרו בפרשת החושן, יתיישב מה שהערנו לעיל למה בפרשת האפוד נאמר על המשבצות [עם האבנים המוסבות בהן] שיהיו "על כתפות האפוד" (שם, יב) סתם, ולא נאמר שם "אל מול פניו", ואילו בפרשת החושן נאמר על המשבצות "על כתפות האפוד אל מול פניו". (שם, כה).

אשר לפי מה שנתבאר יוטעם היטב, שהרי המשבצות הראשונות הן לאבני האפוד, והאחרונות לשרשרות החושן, ואמנם דוקא לענין משבצות השרשרות ראוי להוסיף "אל מול פניו", וכמו שיתבאר.

דהנה בביאור הכתוב "אל מול פניו" כתב רש"י (שם, כה) וז"ל: אל מול פניו - של אפוד, שלא יתן המשבצות בעבר הכתפות שכלפי המעיל, אלא בעבר העליון שכלפי החוץ, והוא קרוי מול פניו של אפוד, כי אותו עבר שאינו נראה אינו קרוי פנים. עכ"ל. כלומר שהכתוב "אל מול פניו" ר"ל שיהיו המשבצות על הצד החיצון של כתפות האפוד, ולא על צדן הפנימי הפונה כלפי גופו של כהן גדול.

אשר לפ"ו י"ל שאמנם כל המשבצות היו אל מול פניו של אפוד, ורק שבמשבצות האבנים אין הכתוב צריך להשמיענו זאת, שהרי איזה טעם יש לקבוע אבנים טובות ומרגליות בצד הפנימי

של הבגד ולהטמינם מאין רואה,⁵ והלא תכשיטים הם לקשט בהם בגדי כהן גדול לכבוד ולתפארת.⁶

אבל לענין משבצות השרשרות היה מקום לומר שיהיו קבועים מצדן הפנימי של כתפות האפוד, שהרי אין תכליתן אלא לתלות בהן את החושן, ואין צורך שיהיו גלויים לעין הרואים, ולכן דוקא לענין משבצות הללו הוצרך הכתוב להשמיענו שיהיו גם הם גלויים מבחוץ.

(ז) והנה החזקוני שם פירש באופן אחר את הכתוב "אל מול פניו" וז"ל: ונתתה את שתי המשבצות האלה על קצות כתפות האפוד הנכפלות ויורדות משני צואריו מעט אל מול פניו של אפוד, פירוש מול שפתו העליונה על אפוד שבאה מאחוריו ונכפלת מעט לפניו של כהן גדול על ידי החשב שהוא חוגר. עכ"ל. כלומר שהכתוב "אל מול פניו" ר"ל שיהיו המשבצות על קצות כתפות האפוד היורדות אל פני האפוד שלפני הכהן, ולא באמצע הכתפות שעל כתפי הכהן למעלה.

וגם לפי פירושו יוטעם היטב מה שהוסיף הכתוב "אל מול פניו" דוקא לענין פרשת החושן, לפי מה שנתבאר שרק במשבצות השרשרות הכתוב מדבר שם.

שהרי דין זה אמנם אינו אלא במשבצות השרשרות, משא"כ משבצות האבנים הרי מפורש בכתוב לעיל (שם, יב) שאינן לפני הכהן, שכן נאמר שם "ושמת את שתי האבנים על כתפות האפוד אבני זכרון לבני ישראל ונשא אהרן את שמותם לפני ה' על שתי כתפיו לזכרון", הרי שהאבנים המוסבות נתונות על גובה כתפיו למעלה, ולא על קצה הכותפות היורד לפניו.

⁵ והרי לא זו בלבד שקבועים את האבנים על כתפות האפוד מבחוץ, אלא לדעת הרמב"ן (הנ"ל) אף שם לא יהיו קבועים בתוך גומות, אלא אחוזים במזלגות, כדי שלא ייטמן יפיים אף מן הצדדים, וכמש"כ הרמב"ן (לעיל כה, ז) וז"ל: והוא שעשו מלמטה מושב כמדת האבן ומוציאין ממנו מזלג שלוש השיניים שיאחזו את האבן, וכו', וכן יעשו גם היום בכל אבן יקרה בטבעות כדי שתראה מכל צד ולא יטמן יפיה והדרה בתוך הגומא. עכ"ל.

⁶ שזה ענין בגדי כהן גדול, כמפורש בכתוב לעיל (שם, ב), וכמו שביאר בזה הרמב"ן (שם) וז"ל: "לכבוד ולתפארת" - שיהיה נכבד ומפואר במלבושים נכבדים ומפוארים, כמו שאמר הכתוב כחתן יכהן פאר (ישעיהו סא, י), כי אלה הבגדים לבושי מלכות הן, כדמותן ילבשו המלכים בזמן התורה, וכו'. עכ"ל.

וכל זה לא שייך אלא אם אותם מלבושים נכבדים ומפוארים נראים לעיני בני אדם, וכמבואר בפירוש ר"א בן הרמב"ם (שם) שכתב וז"ל: "לכבוד ולתפארת" - למי שילבש אותם, לעיני מי שיראה אותו. עכ"ל.